

IZVEŠTAJ

Sa posmatranja lokalnih izbora 2013. godine u Republici Kosovo

Pravo glasanja, odnosno pravo da biraš i budeš biran, je jedno od osnovnih ljudskih prava, garantovano Ustavom Republike Kosovo¹, kao i najznačajnijim međunarodnim pravnim aktima.²

Po Zakonu br. 03/L-072 o lokalnim izborima u Republici Kosovo³, održavanje i administriranje lokalnih izbora na Kosovu i odgovarajuće izborno zakonodavstvo rukovode se od nekoliko načela, kao što su:

- Opštinski izbori održavaju se na osnovu slobodnog opšteg, ravnopravnog, direktnog i tajnog glasa, u skladu sa pravilima ovog zakona i pravila CIK-a.
- Svaki građanin Kosova ima pravo da glasa i bude biran bez diskriminacije
- Sloboda i tajnost glasa je garantovana. Niko nema pravo da sprečava nekog građanina da glasa, da ga primorava da glasa na poseban namin, da čini njega odgovornim za glas, ili da zahteva, protiv njegove /njen volje da otkrije glas ili razloge za ne glasanje.
- Svi politički subjekti su slobodni da vrše kampanju i imaju jednake mogućnosti za emisije na radiju i televizivi, javnim fondovima i druge oblike podrške.
- Upotreba javnih funkcija, izvora ili osoblja bilo koje institucije u cilju podrške političkog subjekta na izborima je strogo zabranjeno.
- Politički subjekti ne mogu koristit civilne službenike ili da koriste izvore ili osoblje za kampanju tokom izbora.
- Svi politički subjekti, njihovi podržavaoci i sve druge institucije su obavezne da poštuju osnovna načela utvrđena u ovom članu i da preduzmu sve mere da bi obezbedili održavanje slobodnih, pravednih i dobro-obaveštenih izbora, unutar klime demokratske tolerancije, mira i poštovanja za vladavinu zakona.

Na osnovu Zakona br. 03/L-072 o lokalnim izborima u Republici Kosovo⁴, Predsednica Republike Kosovo, gđa. Atifete Jahjaga, 2. jula 2013. godine, objavila je održavanje lokalnih izbora (za predsednike opština i opštinskih skupština), za dan 3. novembar 2013. godine.

¹ Ustav Republike Kosova, član 45.

² Opšta Deklaracija o ljudskim pravima, član 21.3; Međunarodna Konvencija o civilnim i političkim pravima, član 25 (b); Protokol br. 1 Evropske Konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda (EKZLJPS), član 3.

³ Zakon br. 03/L-072 o lokalnim izborima u Republici Kosovo, član 3.

Izborna kampanja političkih subjekata odvijala se u periodu 3. oktobar – 1. novembar 2013. U celini, izborna kampanja je protekla u mirnoj atmosferi i bez incidenata, osim u svernom delu Kosova, gde su protivurečnosti za i protiv održavanja izbora kulminirale su pretnjama, verbalnim i fizičkim napadima i drugim aktina nasilja. Tokom kampanje bilo je slučajeva **korišćenja školskih objekata za izborne skupove političkih subjekata tokom redovne nastave**, kao i **uključivanje dece u kampanji**, što predstavlja kršenje Izbornog pravila br. 13/2013 CIK-a za izbornu kampanju i obaveštenje o političkim događajima.⁵ Škole se mogu koristiti za javne skupove samo ukoliko CIK i Vlada Kosova, memorandumom o sporazumu odlučuju o tome i to samo van radnog vremena.⁶

1. Posmatranje lokalnih izbora 3. novembra 2013

Lokalni izbori (za predsednike opština i opštinske skupštine) održani su 3. novembra 2013. Institucija Ombudsmana (IO) je monitorisala proces Dana izbora sa 12 mobilnih posmatračkih ekipa na celoj teritoriji Kosova (uključujući i sever Mitrovice i selo Čabër u Zubin Potoku) sa izuzetkom opština Leposavić i Zvečane, kao i Zubin Potok, osim sela Čabër). **Posmatračke ekipe IO-a posetile su 131 Biračkih centara (BC) i 407 Biračkih mesta (BM) od ukupno 798 BC-a sa 2366 BM-a u 38 opština Republike Kosova.**

Lokalni izbori od 3. novembra 2013, u celini bili su dobro organizovani, uprkos nekih propusta, uglavnom tehničke prirode, ali koji nisu uticali na dobar tok glasanja. U celini **Dan izbora je prošao mirno** i bez naglašenih incidenata, osim na severu Mitrovice, gde su tokom celog dana grupe ljudi koji su bili protiv organizovanja izbora i učešća građana srpske nacionalnosti u njima, provocirali su, vređali i pretimi građanima koji su išli u BC da glasaju.

I ovog puta je dokazano da se dobrom voljom, istrajnošću svih relevantnih faktora reda, bezbednosti i pravde kao i pravim informisanjem, moguće je pružiti bezbednost za sve građane da vrše svoje ustavno pravo da slobodno iznesu njihovu izbornu volju glasanjem.

Konkretni slučajevi registrovanih kršenja

Ispred nekih BC-a na severnom delu **Mitrovice**, broj policajaca bio je nedovoljan i postepeno u popodnevnim časovima je smanjen još više, tako da je oko 15:30 časova, pred BC 3805B (sa 16 biračkih mesta) u Osnovnoj školi “Sveti Sava” nije se uopšte primećivalo prisustvo policije. Nakon 16:00 časova prekinuto je glasanje u dva najveća BC-a, 3805B i 3805X (sa najviše registrovanih glasača), kada su nekoliko desetina ljudi upali na biračkim mestima uništavajući izborni materijal.

⁴ Isto, član 4.

⁵ Izborno pravilo br. 13/2013 Izborna kampanja i obaveštavanje o političkim događajima, član 4.1 i član 5.2.

⁶ Isto, član 4.1.

Incidenata bilo je i u BC-u u **Gračanici**. Tamo je, oko 14:00 časova, jedan aktivista jednog političkog subjekta obavestio posmatrača IO-a da je policija privela 4 člana političkog subjekta Savez Kosovskih Srba (SKS), pod sumnjom da su ispred ovog BC-a ponudili novac građanima da glasaju za ovaj politički subjekat. Oko 16:00 časova, posmatrači IO-a razgovarali su sa dežurnim policajcem u Gračanici, koji je potvrdio privođenje ovih lica pod sumnjom davanja novca da bi glasali za kandidata SKS-a i da čekaju dolazak dežurnog javnog tužioca i istražnog sudije. Oko 18:30 časova, posmatrači IO-a su ponovo otišli u Policijskoj stanici u Gračanici i, nakon odobrenja tužioca i policije razgovarali su sa jepnim od privedenih, koji je potvrdio korektno ponašanje policije i negirao je optužbe. Svim pritvorenima određen je pritvor od 48 časova i oko 19:00 časova preneti su u Pritvorni centar u Prištini.

Dok, u BC 3401E/02R, takođe u **Gračanici**, na zahtev članova Biračkog odbora (BO), oko 13:00 časova, policija je udaljila jednog posmatrača, koji je sprečavao proces glasanja, vređajući glasače i vršeći pritisak na njih da kažu za koga su glasali, u međuvremenu je pokušao fizički da spreči nekoliko birača da odu do kabina i da glasaju.

Evidentan slučaj diskriminacije bio je onaj u BC 1315E/01D u **Lipljanu** sa natpisom **ASHKALIT** (t.j. **AŠKALIJE**), izdvajajući tako na diskriminatorski način, kao Biračko mesto samo za ovu zajednicu (iako se primećivalo da su oni glasali i na druga biračka mesta).

Mobilne posmatračke ekipe IO-a, tokom monitorisanja lokalnih izbora primetile su sledeće činjenice:

- *Verifikacione ultraljubičaste lampe u celini su bile funkcionalne*, ali u nekim retkim slučajevima one nisu funkcionisale kako treba zbog slabih baterija, ili bilo je nedostatak rezervnih lampi, nakon primedbi predsedavajućih (BO-a) i rukovodilaca BC-a otklonjeni su ovi propusti.
- U mnogim slučajevima *Davaocima glasačkih listića (članovi BO-a), koji su ujedno činili i prskanje prsta glasača nevidljivim mastilom*, u nedostatku rukavica uprskali su im prste ovim mastilom i zatim su naišli na probleme da bi glasali, ako su glasali na nekom drugom BM-u od onog gde su bili na zadatku kao članovi BO-a. Da podsetimo da su članovi BO-a imali mogućnost da glasaju prvi, pre početka procesa glasanja, na osnovu odredbi odgovarajućeg Izbornog pravila CIK-a⁷, ali ne uvek oni se određuju na glasačkim mestima gde i glasaju.
- *Kod jednog broja članova BO-a bilo je nejasnoća ko ima pravo da pomogne birača sa ograničenom sposobnošću i/ili nepismene*, ne dozvoljavajući članovima porodice u ovom stanju da im pomognu. Odgovarajuće Izborni pravilo CIK-a jasno naglašava da članovi BO-a i akreditovani posmatrači ne mogu pružati pomoć nijednom biraču, ali to mogu učiniti članovi porodice ili neko od birača koji čekaju na red za glasanje i

⁷ Izborni pravilo br. 09/2013 Glasanje, prebrojanje na Biračkom mestu i uoravljanje Biračkim centrom, član 19.1.

to samo za jednog birača.⁸ Lice koje prihvata da asistira birača upisaće štampanim slovima njegovo/njeno ime i upisaće se u odgovarajućem Biračkom spisku, blizu imena ili prostora birača kome je pružana pomoć.⁹ Posmatračke ekipe IO-a, u nekoliko slučajeva primetili su da je isto lice asistiralo tokom glasanja dvojici članova porodice (njegovim roditeljima).

- ***I na Dan izbora, posteri i bilbordi političkih subjekata, sa slikama kandidata za predsednika opštine i kandidata za opštinske skupštine bili su postavljeni u razmaku od 100 metara od BC-a***, iako je to zabranjeno odgovarajućim Izbornim pravilom CIK-a, gde se naglašava da trebaju da se otklone na dan izborne ćutnje, dakle najmanje 24 časova pre početka procesa glasanja. Odgovorni za njihovo otklanjanje su rukovodioc BC-a, kao i BO-i za materijale unitar biračkog mesta.¹⁰
- ***U Konačnim biračkim spiskovima i dalje se nalazu znatan broj imena umrlih lica***. Takvih slučajeva ima u svim opštinama.
- ***Lica sa ograničenim sposobnostima*** (u kolicima) u mnogo slučajeva ***nisu imali nesmetani pristup glasačkim mestima***, zbog nedostatka odgovarajućih padina u objektima koji su bili određeni kao BC, među njima i objekat u kome se nalazi Administrativna kancelarija Vlade Kosova, u Bošnjačkoj Mahali, na severu Mitrovice.
- ***Bilo je slučajeva kada su kabine za glasanje bile u takvoj poziciji da nisu garantovale tajnost glasanja***.
- ***U BC u Domu kulture u Lipljanu, beleške u Knjizi o toku glasanja na početku su upisane običnom olovkom***, ali nakon saveta od strane posmatračke ekipe IO-a, beleške su nastavljene da se pišu hemijskom olovkom.
- Tokom posmatranja u selo Ratkovce, opština Orahovac, rukovodioc ovog centra je upoznao posmatračku ekipu IO-a da se ***znatan broj glasača žalio zbog toga što im se mesto glasanja odredilo u daljini i do 15 km. od mesta njihovog stanovanja***. Odgovarajuće Izborni pravilo CIK-a veoma jasno označava da “Nijedan birač, po mogućnosti ne treba da putuje više od 3 km do mesta njegovog, ili njenog glasanja”.¹¹
- ***Nekoliko policajaca iz Vučitrna koji su na Dan izbora poslani u Mitrovicu na dužnost od 7:00 - 19:00 nisu imali mogućnost da realizuju njihovo biračko pravo***. Oni su se žalili o ovome i zatražili da se nađe mogućnost realizovanja ovog prava i za policajce koji su bili na dužnost na Dan izbora, upravo u periodu procesa glasanja. IO, preko telefona, zatražila je informaciju od strane CIK-a, da bi se upoznala kako je regulisano pitanje glasanja policajaca na dužnosti, van njihove opštine, tokom vremena glasanja. Odgovor od strane CIK-a bio je sledeći: “*Policajci koji su na dužnosti na istom mestu gde žive, mogu da glasaju u bilo koje vreme, ali CIK nije predvideo rešenje za policajce na dužnosti koji su poslani na nekom drugom mestu ili*

⁸ Isto, član 15.5.

⁹ Isto, član 15.6.

¹⁰ Isto, član 12.

¹¹ Isto, član 3.2.

opštini od one gde žive, za realizovanje njihovog biračkog prava”. To nije bio jedini slučaj, kada su policajci na dužnosti, ili zdravstveno osoblje na dežurstvo (kao što je bio slučaj u Regionalnoj bolnici u Đakovici) nisu mogli da realizuju biračko pravo. Ali, ni Izborna pravila CIK-a nisu predvidela nikakvo rešenje za takve slučajeve.

Mobilne posmatračke ekipe IO-a posmatrale su glasanje po korektivnim centrima i centrima za pritvor, staračkom domu u Prištini i po bolnicama.

- **U Korektivnom centru u Dubravi**, opština Istok glasali su 85 pritvorenika (svi uslovno). Ovo BM je zatvoreno u 14.00, s obrazloženjem da nije bilo više zainteresovanih za glasanje i da nisu bili otpremljeni sa dokumentimaza identifikaciju.
- **U Korektivnom centru u Smrekovnici**, opština Vučitrn bilo je upisano 184 birača. Kada je mobilna posmatračka ekipa IO-a bila u ovom centru (11:00 sati) glasanje nije bilo počelo. Prema koordinatoru za glasanje čekalo se pristizanje izbornog materijala CIK-a. On je kasnije potvrdio da je proces glasanja počeo u 11:30.
- **U Korektivnom centru u Lipljanu** glasalo se uslovno i nedostajale su liste kandidata političkih subjekata za skupštine opština. Takođe, u ovom centru uopšte nisu poslali glasački listići za birače opština Dečan i Mamuša, dok su glasački listići opštine Kosovo Polje bili u nedovoljnom broju.
- **U Pritvornom Centru u Prištini** pritvorenici su glasali uslovno. Na posmatranju, osim mobilne posmatračke ekipe IO-a, bili su prisutni i posmatrači OZLJPS-a i KCRPT-a. Od 65 pritvorenika glasalo je 39-oro njih. Sem liste kandidata za odbornike SO Priština, nedostajala je lista sa kandidatima za druge opštine, zbog čega su pritvorenici iz ostalih opština mogli da glasaju samo za kandidate za predsednika opština i političkog subjekta za skupštinu opštine.
- **U Pritvornom Centru u Peći** bilo je zakašnjenja u otvaranju BC-a zbog neprisutnosti jednog od članova BO-a. Zbog toga što nisu imale dokumentaciju za identifikaciju glasali su samo 35 od ukupno 87 pritvorenika. Određeno mesto za glasanje nije ispunilo potrebne uslove za tajnost glasanja, pošto ih CIK nije opremio kabinama za glasanje.
- **U Pritvornom Centru u Prizrenu** proces glasanja je započeo u 9:00 i završio se u 13.00. Od 89 pritvorenika glasali su samo 8 od njih.
- **U Pritvornom Centru u Mitrovici** biračko pravo su realizovali samo 4 pritvorenika (3 iz Gračanice i 1 iz Kosovo Polja). Oko 20 ostalih pritvorenika nisu mogli da glasaju. Zamenik direktora Pritvornog centra izjavio je da su oni na vreme poslali Korektivnoj Službi Kosova listu sa zahtevom pritvorenika i osuđenika kako bi im omogućili glasanje i čak više ova lista je potpisana od samih njih.
- **U Domu Starih i Lica bez Porodičnog Zbrinjavanja (Dom Staraca) u Prištini** proces glasanja počeo je u 10:00, tačno kada je tamo stigla mobilna posmatračka ekipa IO-a.

- *U Kliničkom Univerzitetskom Centru Kosova (KUCK) u Prištini* nije bilo glasanja. Mobilna posmatračka ekipa IO-a posetila je KUCK dva puta tokom Dana izbora (u 11:20 i u 15:30). U telefonskom razgovoru sa direktorom Departamenta za Izborne Operacije CIK-a obavesteni smo da KUCK nije predao CIK-u Birački spisak, pa zato i nije organizovan proces glasanja.
- Niti u *Regionalnoj Bolnici u Uroševcu* nije bilo BM-a. Prema direktoru bolnice, razlog toga je činjenica da u bolnici nije bilo nepokretnih pacijenata, dok oni koji su želili da glasaju, bili su otpušteni iz bolnice.
- Proces glasanja nije se odvijao ni u *Regionalnoj Bolnici u Đakovici*. U odsustvu mobilne ekipe OIK-a, biračko pravo nisu mogli da iskoriste nekoliko desetina pacijenata, pa ni dežurno zdravstveno osoblje.
- *U Institutu Mentalnog Zdravlja (IMZ) u Štimlju* proces glasanja je završen u 11:00. U vremenu kada je mobilna posmatračka ekipa IO-a bila u ovom institutu, tamo nije bio niko od nadležnih lica da bi dao neku zvaničnu informaciju. Kasnije, direktor IMZ-a obavestio je posmatračku ekipu da su biračke kutije poslate u Institutu bez ikakvog najavljanja. On je istakao da su glasali 26 pacijenta i skoro polovina njih nisu imali sposobnost rasuđivanja.

2. Posmatranje ponovljenog glasanja na severu Mitrovice 17. novembra 2013

17. novembra 2013. godine, odvijan je proces ponovljenog glasanja u 3 BC-a (sa 29 biračka mesta) na severu Mitrovice. Posmatračka ekipa IO-a posmatrala je proces ponovljenog glasanja na 20 BM-a u ovim BC-ima.

U svim BC-ima, oko njih je primećen veliki broj snaga reda i bezbednosti. U neposrednoj blizini BC-a nalazili su se policajci EULEX-a i policajci Policije Kosova, dok su na distanci od 50-100 metara stajali uniformisani pripadnici sa natpisom „Civilna Zaštita“. Nisu primećeni incidenti i sukobi koji bi remetili red i doveli u opasnost bezbednost birača, ali ipak primećeno je napeto stanje.

Ombudsman zahvaljuje ekipe Policije Kosova, pod rukovođenjem g. Besima Hotija, zamenika direktora Regionalne Uprave Policije Kosova na Severu, za neprekidnu pratnju i bezbednost posmatračke ekipev IO-a tokom celog procesa posmatranja.

Tokom posmatranja evidentirana su ova kršenja i propusti:

- *Načelo dvojezičnosti, odnosno jednakost jezika i pisama nije ispoštovano niti u jednom BC-u i niti u jednom BM-u.* Materijali objašnjavanja i orijentacije bili su samo na srpskom jeziku u ćirilici, uprkos činjenici da su albanski i srpski jezik zvanični jezici na celoj teritoriji Republike Kosova.
- *Bilo je poteškoća u glasanju lica sa ograničenim sposobnostima i starijih lica* zbog toga što su mnoga BM-a bila na drugom spratu i nije bilo padina.

- *Primećene su vidljive potekošće u pronalaženju imena birača u Biračkom spisku, i za posledicu broj uslovnih birača je bio veći, pa su i redovi birača bili veći pred uslovnim BM-ima.*
- *U većini BM-a u kabinama za glasanje bila je samo Lista sa imenima kandidata za skupštinu opštine, ali je nedostajala Lista sa imenima kandidata za predsednika opštine.*
- *U kabinama za glasanje na nekom BM-ima odstranjeni su ili pokriveni pa i oštećeni logovi CIK-a.*

3. Posmatranje druge runde za predsednika opština - 1 decembar 2013

Druga runda (tzv. *balotaž*) izbora za predsednike opština u Republici Kosovo i opštinske skupštine) održana je 1. decembra 2013. god. u 25 opština. Institucija Ombudsmana (IO) je monitorisala proces Dana izbora sa 12 mobilnih posmatračkih ekipa na celoj teritoriji Kosova (uključujući i sever Mitrovice). **Posmatračke ekipe IO-a posetile su 140 Biračkih centara (BC) i 400 Biračkih mesta (BM) od ukupno 594 BC-a sa 1816 BM-a u 25 opština Republike Kosova.**

Izbori 1. decembra 2013 u celini bili su dobro organizovani, uprkos nekih propusta, uglavnom tehničke prirode (koja su bila evidentna i na izborima 3. novembra 2013) kao i incidenata u selu Pasjan, opština Parteš i u Prvom Tunelu, opština Mitrovica.

Konkretni slučajevi registrovanih kršenja

U BC-u 1116B u **Prvom Tunelu**, opština Mitrovica, dogodila se tučnjava između koordinatora AKR-a i PDK-a. Oni su, po nalogu Javnog Tužioca poslani u policijskoj stanici u Mitrovici.

U BC 3603D u **selu Pasjan**, opština Parteš, nepoznata lica su oštetili glasačke kutije u tri biračka mesta ovog biračkog centra.

U BM 1501E/07R u **Obiliću**, predsedavajući BM-a nije dozvolio posmatraču IO-a da nesmetano posmatra. Ova primedba je evidentirana i u Knjizi o toku glasanja.

I u izborima 1. decembra 2013 ponovljen je evidentan slučaj diskriminacije u BC 1315E/01D u **Lipljanu** sa natpisom **ASHKALIT** (t.j. **AŠKALIJE**), izdvajajući tako na diskriminatorski način, kao Biračko mesto samo za ovu zajednicu (iako se primećivalo da su oni glasali i na druga biračka mesta).

Na ulazu BC 0202X u **Đakovici** primećen je jedan poster kandidatkinje za predsednicu opštine. Dok je na BM-u 0202X/07R, predsedavajuća Biračkog odbora (BO) dozvolila je menadžeru BC-a da glasa bez lične karte, sa obrazloženjem da ga lično poznaje. Nakon što su članovi BO-a upoznali policiju s ovim događajem, biračko mesto je zatvoreno oko 30 minuta dok su uzete izjave od obuhvaćenih lica u ovom slučaju i posle je glasanje nastavljeno bez prepreka.

Na ulazu BC-a 1602A u **Orahovcu** stajao je, uz dvojicu lica, brat kandidata AAK za predsednika opštine Smajla Latifija, za šta je upoznata policija, koja ga je odstranila.

Mobilne posmatračke ekipe IO-a, tokom monitorisanja lokalnih izbora primetile su i sledeće činjenice:

- U mnogim slučajevima ***Davaocima glasačkih listića (članovi BO-a), koji su ujedno činili i prskanje prsta glasača nevidljivim mastilom,*** u nedostatku rukavica uprskalii su im prste ovim mastilom i zatim su naišli na probleme da bi glasali, ako su glasali na nekom drugom BM-u od onog gde su bili na zadatku kao članovi BO-a. Ipak, u nekim Biračkim mestima BO-i su se postarali da se davaoci glasačkih listića snadbavaju sa rukavicama, što je olakšalo njihov rad. Da podsetimo da su članovi BO-a imali mogućnost da glasaju prvi, pre početka procesa glasanja, na osnovu odredbi odgovarajućeg Izbornog pravila CIK-a¹², ali ne uvek oni se određuju na glasačkim mestima gde i glasaju.
- ***U Konačnim biračkim spiskovima i dalje se nalazu znatan broj imena umrlih lica.*** Takvih slučajeva ima u svim opštinama. S druge strane, u ovim spiskovima nisu obuhvaćeni svi novi birači koji su u međuvremenu napunili 18 godina.
- ***Lica sa ograničenim sposobnostima*** (u kolicima) u mnogo slučajeva ***nisu imali nesmetani pristup glasačkim mestima,*** zbog nedostatka odgovarajućih padina u objektima koji su bili određeni kao BC. Jedan od dobrih primera, ali u malom broju, gde je ovim biračima omogućen nesmetani pristup na biračkim mestima jeste BC 3401E u Gračanici.
- ***Na BC-u 3030A*** u selu Dragobilj, opština Mališevo ***nedostajali su obrazci za žalbe,*** dok su ***na BC-u 3032A*** u selu Banja ***i na BC-u 3047*** u selu Maralia (oba u opštini Mališevo) ***obrazci za žalbe bili samo na srpskom jeziku.***
- ***U BM-u 1301E/04D*** u Lipljanu, kako je potvrdila jedna pripadnica Policije Kosova, koja je u radnom odnosu u Korektivnoj Službi Kosova, opečaćena joj je njena rubrika od strane CIK-a i nije joj dozvoljeno glasanje s obrazloženjem da je na radnom vremenu, dok je njenom kolegi, koji je takođe bio na radnom vremenu, ali njegova rubrika nije bila opečaćena, omogućeno da glasa. Međutim, na ostalim biračkim mestima na Kosovu, pripadnici Policije Kosova, koji su bili na zadatku, uglavnom su glasali uslovno.

Mobilne posmatračke ekipe IO-a posmatrale su glasanje po korektivnim centrima i centrima za pritvor, kao i po bolnicama.

- ***U Korektivnom centru u Dubravi,*** opština Istok glasala su 85 lica od ukupno 204 koliko su imali pravo glasanja. Glasanje je počelo u u 9:00 i završilo se u 13:00.

¹² *Izborno pravilo br. 09/2013 Glasanje, prebrojanje na Biračkom mestu i upravljanje Biračkim centrom, član 19.1.*

- *U Pritvornom Centru u Prizrenu* glasala su 26 lica do 10:45 kada je glasanje završeno.
- *U Pritvornom Centru u Mitrovici* biračko pravo su realizovali samo dva pritvorenika, dok oko 20 ostalih pritvorenika nisu mogli da glasaju. Ali, za razliku od izbora 3. novembra, ovaj put glasalo je i dežurno osoblje ovog centra (ukupno pet birača).
- *U Pritvornom Centru u Gnjilanu* glasanje je počelo u 9:30 i završeno je u 10:20. Glasala su 27 pritvorenika, dok 11 ostalih nisu hteli da glasaju.
- *U Kliničkom Univerzitetskom Centru Kosova (KUCK) u Prištini* ponovo nije bilo glasanja, jer KUCK nije predao CIK-u Birački spisak.
- Glasanja nije bilo niti *u Regionalnoj Bolnici u Peći i u Integracionom Centru za Stara Lica*, zato što Ministarstvo Zdravstva nije poslala spiskove, pa CIK nije poslao mobilnu ekipu.
- *U Regionalnoj Bolnici u Gnjilanu* nije obavljeno glasanje zbog toga što nije bilo ekipe Opštinske izborne komisije (OIK).
- Niti u *Regionalnoj Bolnici u Uroševcu* nije bilo BM-a. Prema direktoru bolnice, razlog toga je činjenica da u bolnici nije bilo nepokretnih pacijenata, dok oni koji su želili da glasaju, bili su otpušteni iz bolnice.
- *U Regionalnoj Bolnici u Đakovici* bili su nekoliko desetina nepokretnih pacijenata, koji nisu mogli da glasaju, pošto nije došla nijedna mobilna ekipa da bi im omogućila glasanje.

Na osnovu zapaženih propusta tokom posmatranja lokalnih izbora od strane mobilnih posmatračkih ekipa IO-a, Institucija Ombudsman daje ove:

PREPORUKE

- Da se BO-i na vreme opreme sa celim potrebnim materijalom za normalno odvijanje izbornog procesa na Dan izbora.
- Da se vrši adekvatni (prikladni) odabir članova BO-a, kao i njihovo adekvatno obučavanje i testiranje.
- Da se uvidi mogućnost određivanja članova BO-a na BM-a ili BC-a gde oni glasaju ili što bliže BC-a gde oni imaju BM.
- Da se članovi BO-a koji vrše ulogu Davaoca Izbornih listića i ujedno vrše uprskavanje kažiprsta sa nevidljivim mastilom opreme sa rukavicama, kako bi se odstranilo uprskavanje njihovih prstiju sa nevidljivim mastilom i da oni glasaju bez problema.
- Da se inicira krivični postupak i da iziđu pred organima pravde svi oni koji su uzročili incident i koji su ometali proces glasanja.

- Da se isprave Konačni birački spiskovi odstranjujući iz njih sva imena umrlih lica i dodajući im nove birače koji su napunili 18 godina.
- Svi poster i bilbordi političkih subjekata, sa fotografijama kandidata za predsednika opštine i kandidata za odbornike skupštine opština treba da se odstrane pre početka izborne ćutnje, t.j. najmanje 24 časova pred početak procesa glasanja.
- Da se stvore prikladni uslovi da sva lica sa ograničenim sposobnostima (posebno oni u kolicima) imaju nesmetani pristup u svim BC-ima i BM-ima gde oni glasaju. U slučajevima kada to nije moguće ili traži više vremena za realizovanje, ovim licima omogućiti glasanje u njihovim kućama ili stanovima od strane mobilnih ekipa CIK-a i OIK-a, u skladu sa odgovarajućim Izbornim pravilom CIK-a.¹³
- Da se poštuje načelo dvojezičnosti u svim BC-ima i BM-ima, obuhvatajući i izborne materijale na celoj teritoriji Republike Kosova.
- Da se odgovarajućim zakonskim odredbama uredi realizovanje biračkog prava za lica koja na Dan izbora, odnosno tokom vremenskog trajanja procesa glasanja su na dužnosti, odnosno dežurstvu.
- Da se poboljša komunikacija sa biračima van Kosova, tako da oni blagovremeno dobiju glasačke listiće kako bi mogli realizovati njihovo biračko pravo, u skladu sa odgovarajućim Izbornim pravilom CIK-a.¹⁴

¹³ *Izborna pravilo br. 04/2013 Glasanje osoba sa posebnim potrebama i okolnostima, član 3.*

¹⁴ *Izborna pravilo br. 03/2013 Glasanje van Kosova, članovi 3-5.*